

Warszawa, dnia 8 lutego 2022 r.

PREZES

Instytutu Pamięci Narodowej
Komisji Ścigania Zbrodni
przeciwko Narodowi Polskiemu

dr Karol Nawrocki

BIK-071-2(5)/22

**Pan
Aleksander Pocięj
Przewodniczący
Komisji Praw Człowieka,
Praworządności i Petycji
Senatu RP**

w związku z zaproszeniem na 151 posiedzenie Komisji Praw Człowieka, Praworządności i Petycji, które odbędzie się w dniu 9 lutego 2022 r., przesyłam moje stanowisko w następujących sprawach:

1. Odnosząc się do petycji w sprawie podjęcia inicjatywy ustawodawczej dotyczącej zmiany ustawy z dnia 22 marca 2018 r. o zmianie ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, w celu przyznania odszkodowania oraz zadośćuczynienia za doznaną krzywdę wynikłą z represji osobom o potwierdzonym statusie działacza opozycji antykomunistycznej lub osobom represjonowanym z powodów politycznych (P10-54/21) zauważyć należy, że definicję działacza opozycji antykomunistycznej zawiera przepis art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych (Dz. U. z 2021 r. poz. 1255). Kryteria przyznania takiego statusu odnoszą się wyłącznie do rodzaju i okresu działalności

1/3

#MojaNIEPODLEGŁA.

prowadzonej przez osobę uprawnioną, nie zaś do represji, jakich doznała w związku z prowadzeniem tej działalności. Odszkodowanie i zadośćuczynienie są świadczeniami o charakterze kompensacyjnym, mają zatem służyć naprawieniu szkód materialnych i wynagrodzeniu za krzywdy (np. moralne), jakich doznała osoba uprawniona. Z uwagi na powyższe okoliczności nie wydaje się, aby przyznanie statusu działacza opozycji antykomunistycznej mogło stanowić źródło uprawnienia do domagania się odszkodowania i zadośćuczynienia. Nie wyklucza to oczywiście przyznania tym osobom innych świadczeń, które zresztą są objęte zakresem regulacji omawianej ustawy.

Odmienne przedstawia się sytuacja w przypadku osób represjonowanych z powodów politycznych, które to pojęcie definiuje przepis art. 3 ustawy z dnia 20 marca 2015 r. Przyznanie tego statusu wiąże się z podejmowanymi wobec nich działaniami godzącymi w dobra chronione prawem, w tym m.in. wolność (art. 3 pkt 1), życie i zdrowie (art. 3 pkt 3 lit. a), bezpieczeństwo (art. 3 pkt 3 lit. b), ochrona stosunku pracy (art. 3 pkt 3 lit. d), prawo do nauki (art. 3 pkt 3 lit. e), wolność wypowiedzi (art. 3 pkt 3 lit. f). Niektóre z tych przesłanek pokrywają się z podstawami ubiegania się o odszkodowanie i zadośćuczynienie, określonymi przez przepisy ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U. z 2021 r. poz. 1693). Tytułem przykładu wskazać można, że różne przypadki pozbawienia wolności, określone w art. 3 pkt 1 lit. a i b ustawy z dnia 20 marca 2015 r. stanowią podstawę roszczeń określonych w art. 8 ust. 1 i art. 11 ust. 2 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r., zaś represje, o których mowa w art. 3 pkt 2 ustawy z dnia 20 marca 2015 r. mogą stanowić podstawę roszczeń określonych w art. 8a ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. Podobna relacja zachodzi między przepisami art. 3 pkt 2 lit a ustawy z dnia 20 marca 2015 r. i art. 11 ust. 2 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r.

Poza zakresem regulacji ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń (...) pozostają natomiast kwestie odszkodowania i zadośćuczynienia za represje polegające na pozbawieniu możliwości wykonywania swojego zawodu, zwolnienia z pracy, relegowania z uczelni lub szkoły, czy też objęcia zakazem publikacji, oczywiście z wyjątkiem przypadków, gdy skutki takie wynikały z orzeczenia właściwego organu.

Rozstrzygnięcie kwestii, czy osobom represjonowanym z powodów politycznych powinno przysługiwać odszkodowanie za doznane represje w przypadkach nieobjętych regulacją

ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. leży w zakresie wyłącznej kompetencji ustawodawcy. Zgodzić się jednak należy ze stanowiskiem Senatu, wyrażonym w uchwale z dnia 8 marca 2018 r., że zagadnienia te winny być uregulowane w ustawie z dnia 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych.

Zasadne jest również stanowisko Biura Analiz, Dokumentacji i Korespondencji Kancelarii Senatu, że przepis § 91 ust. 1 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz. U. z 2016 r. poz. 283) wyklucza możliwość nowelizacji przepisów zmieniających inną ustawę. W razie potrzeby dokonania kolejnych zmian nowelizuje się bowiem ustawę, do której wprowadzono wcześniejsze zmiany, nie zaś ustawę nowelizującą.

2. Kolejna petycja wskazana w piśmie Komisji Praw Człowieka Praworządności i Petycji Senatu RP (P10-55/21) dotyczy objęcia okresem składkowym, dla potrzeb ubezpieczenia emerytalno-rentowego, okresu odbywania obowiązkowej czynnej służby wojskowej w okresie PRL oraz przyznania za ten okres stosownego odszkodowania, wynikającego chociażby z utraty zarobków.

Wydaje się, iż ta petycja pozostaje poza zakresem właściwości Instytutu Pamięi Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, gdyż obowiązek służby wojskowej co do zasady nie miał charakteru represyjnego i był wprowadzony również w państwach demokratycznych. Przypadki wykorzystywania tego obowiązku jako narzędzia stosowania represji wobec osób należących do opozycji demokratycznej objęte są natomiast zakresem regulacji przepisów art. 3 pkt 2 ustawy z dnia 20 marca 2015 r. i art. 8a ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. W konsekwencji organami właściwymi w tych sprawach są Minister Obrony Narodowej oraz minister właściwy w sprawach rodziny i polityki społecznej.

